

MISSATGE DEL PAPA BENET XVI PER LA CELEBRACIÓ DE LA JORNADA MUNDIAL DE LA PAU

1 de gener de 2009

COMBATRE LA POBRESA, CONSTRUIR LA PAU

1. També a l'inici d'aquest nou any vull fer arribar a tothom el meu desig de pau els invitar, amb aquest missatge, a reflexionar sobre el tema: *Combatre la pobresa, construir la pau*. Ja el meu venerat predecessor Joan Pau II, en el [Missatge per la Jornada Mundial de la pau del 1993](#), havia subratllat les repercussions negatives que la situació de pobresa de poblacions senceres acaba tenint sobre la pau. De fet, la pobresa figura sovint entre els factors que afavoreixen o agreugen els conflictes, àdhuc armats. Al seu torn, aquests últims nodreixen tràgiques situacions de pobresa. «Es consolida... i esdevé cada vegada més greu al món -escrivia Joan Pau II- una altra amenaça greu per la pau: moltes persones, fins i tot poblacions senceres, viuen avui en condicions d'extrema pobresa. La disparitat entre rics i pobres s'ha fet més evident, també en les nacions econòmicament més desenvolupades. Es tracta d'un problema que s'imposa a la consciència de la humanitat, ja que les condicions en què viu un gran nombre de persones són tals que ofenen la dignitat pel fet de néixer i que, en conseqüència, comprometen el progrés autèntic i harmònic de la comunitat mundial » [1].

2. En aquest context, combatre la pobresa implica una *consideració atenta del fenomen complex de la globalització*. Aquesta consideració és important ja des del punt de vista metodològic, perquè suggereix utilitzar el fruit de les recerques que duen a terme els economistes i els sociòlegs sobre tants aspectes de la pobresa. La crida a la globalització hauria de revestir, però, també un significat espiritual i moral, que demanés d'esguardar els pobres en la consciència prospectiva que tots som participants d'un únic projecte diví, el de la vocació a constituir una única família en la qual tothom -individus, pobles i nacions- regulin els seus comportaments d'acord amb els principis de fraternitat i de responsabilitat.

Des d'aquesta perspectiva, cal tenir una visió àmplia i articulada de la pobresa. Si la pobresa fos tan sols material, les ciències socials que ens ajuden a mesurar els fenòmens sobre la base de dades sobretot de tipus quantitatiu bastarien per il·luminar-ne les característiques principals. Sabem, però, que existeixen pobreses immaterials, que no són conseqüència directa i automàtica de mancances materials. Per exemple, en les societats opulentes i avançades, hi ha fenòmens de *marginació, pobresa relacional, moral i espiritual*: es tracta de persones totalment desorientades, que viuen diverses formes de desànim, a desgrat del benestar econòmic. Penso, d'una banda, en el que s'anomena «subdesenvolupament moral» [2] i, de l'altra, en les conseqüències negatives del «superdesenvolupament» [3]. Tampoc no oblidem que, en les societats anomenades «pobres», el creixement econòmic sovint es veu frenat per *impediments culturals*, que no permeten un ús adequat dels recursos. Tanmateix, continua essent cert que tota forma de pobresa imposada té a la seva arrel el manament respecte de la dignitat transcendent de la persona humana. Quan l'home no és considerat ne la integralitat de la seva vocació i no es respecten les

exigències d'una vertadera «ecologia humana» [4], es desencadenen també les dinàmiques perverses de la pobresa, com és evident en alguns àmbits sobre els quals centraré breument l'atenció.

Pobresa i implicacions morals

3. La pobresa sovint es relaciona, com a causa seva, amb el *desenvolupament demogràfic*. Com a conseqüència d'això, es duen a terme campanyes de reducció dels naixements, conduïdes a escala internacional, també amb mètodes que no respecten ni la dignitat de la dona ni el dret dels cònjuges a escollir responsablement el nombre de fills [5] i sovint, cosa encara més greu, que no respecten ni tan sols el dret a la vida. L'extermini de milions de nadons no nascuts, en nom de la lluita contra la pobresa, constitueix de fet l'eliminació dels més pobres entre els éssers humans. Enfront d'això es manté el fet que, l'any 1981, prop del 40 % de la població mundial es trobava sota el llindar de la pobresa absoluta, mentre que avui aquest percentatge s'ha rebaixat substancialment, i han sortit de la pobresa poblacions caracteritzades, tanmateix, per un notable increment demogràfic. Aquesta dada posa en evidència que de recursos per resoldre el problema de la pobresa n'hi hauria, també, davant d'un creixement de la població. No s'ha d'oblidar, tampoc, que des del final de la Segona Guerra Mundial fins avui la població a la terra ha crescut en quatre mil milions i, en gran mesura, aquest fenomen afecta països que fa poc que han sorgit a l'escena internacional com noves potències econòmiques i han experimentat un ràpid desenvolupament justament gràcies al nombre elevat dels seus habitants. A més, entre les nacions més desenvolupades, les que tenen els índex de natalitat més alts presenten millors potencialitats de desenvolupament. En altres termes, la població s'està confirmant com una riquesa i no com un factor de pobresa.

4. Un altre àmbit de preocupació són les *malalties pandèmiques* com, per exemple, la malària, la tuberculosi i la sida, que, en la mesura que colpeixen els sectors productius de la població, influeixen granment sobre l'empitjorament de les condicions generals dels països. Les temptatives de frenar les conseqüències d'aquestes malalties sobre la població no sempre assoleixen resultats significatius. S'accedeix, a més, que els països víctimes d'algunes d'aquestes pandèmies, per fer-hi front, han de patir els xantatges de qui condiciona els ajuts econòmics a l'actuació de polítiques contràries a la vida. És sobretot difícil combatre la sida, dramàtica causa de pobresa, si no s'afronten les problemàtiques morals amb què està vinculada la difusió del virus. Cal, en primer lloc, fer campanyes que eduquin especialment els joves a una sexualitat que respongui plenament a la dignitat de la persona; algunes iniciatives que s'han aplicat en aquest sentit ja han donat fruits significatius, fent disminuir la difusió de la sida. Cal també posar a disposició de les poblacions pobres les medecines i les cures necessàries; això suposa una promoció decidida de la recerca mèdica

i de les innovacions terapèutiques, com també, quan sigui necessari, una aplicació flexible de les regles internacionals de protecció de la propietat intel·lectual, a fi de garantir a tothom les cures sanitàries bàsiques.

5. Un tercer àmbit, objecte d'atenció en els programes de lluita contra la pobresa i que en mostra la intrínseca dimensió moral, és la *pobresa de la població infantil*. Quan la pobresa colpeja una família, els infants en resulten les víctimes més vulnerables: quasi la meitat dels qui viuen en situació de pobresa absoluta avui són infants. Considerar la pobresa posant-se de la part dels infants induïx a considerar prioritari aquells objectius que els interessin més directament com, per exemple, la cura de les mares, el compromís educatiu, l'accés a les vacunes, a les cures mèdiques i a l'aigua potable, la salvaguarda del medi ambient i, sobretot, el compromís en la defensa de la família i de l'estabilitat de les relacions al seu interior. Quan la família s'afebleix, els danys recauen inevitablement sobre els infants. On no es tutela la dignitat de la dona i de la mare, se'n ressenten encara principalment els fills.

6. Un quart àmbit que, des del punt de vista moral, mereix una atenció particular és la *relació que existeix entre desarmament i desenvolupament*. Suscita preocupació l'actual nivell global de despesa militar. Com ja he tingut manera de subratllar, passa que «els ingents recursos materials i humans que comporten les despeses militars i els armaments de fet són sostrets dels projectes de desenvolupament dels pobles, especialment dels més pobres i necessitats d'ajuda. I això va contra el que afirma la pròpia *Carta de les Nacions Unides*, que implica la comunitat internacional, i els estats en particular, a "promoure l'establiment i el manteniment de la pau i de la seguretat internacional amb la despesa mínima dels recursos humans i econòmics mundials per als armaments" (art. 26) » [6].

Aquest estat de coses no facilita, sinó que més aviat obstaculitza seriosament l'assoliment dels grans objectius de desenvolupament de la comunitat internacional. A més, un augment excessiu de la despesa militar corre el risc d'accelerar una cursa armamentista que provoca bosses de subdesenvolupament i de desesperació, transformant-se així, paradoxalment, en un factor d'inestabilitat, de tensió i de conflictes. Com va afirmar sàviament el meu venerat predecessor Pau VI, «el desenvolupament és el nou nom de la pau» [7]. Els estats són cridats, doncs, a reflexionar seriosament sobre les raons més profundes dels conflictes, sovint provocats per la injustícia, i a fer-hi una coratjosa autocrítica. Si amb això s'assolís una millora de les relacions, hauria de permetre reduir les despeses destinades a armament. Els recursos estalviats es podrien destinar a projectes de desenvolupament de les persones i dels pobles més pobres i necessitats: el compromís profús en aquest sentit és un compromís per la pau a dintre de la família humana.

7. Un cinquè àmbit relatiu a la lluita contra la pobresa material fa referència a l'*actual crisi alimentària*, que posa en risc la satisfacció de les necessitats bàsiques. Aquesta crisi es caracteritza no tant per la insuficiència d'aliments, com per les dificultats d'accés a aquests i pels fenòmens especulatiu i, per tant, de manca d'un conjunt d'institucions polítiques i econòmiques en condicions d'afrontar les necessitats i les emergències. La desnutrició pot també provocar greus danys psicofísics a les poblacions, privant moltes persones de les energies necessària per sortir, sense ajudes especials, de la seva situació de pobresa. I això contribueix a allargar l'espiral de les desigualtats, provocant reaccions que corren el risc d'esdevenir violentes. Totes les dades sobre l'evolució de la pobresa

relativa els darrers decennis indiquen un augment de la distància entre els rics i els pobres. Són causes principal d'aquest, sens dubte, d'una banda els avenços tecnològics, els beneficis dels quals es concentren en les capes més altes de la distribució de les rendes i, de l'altra, la dinàmica dels preus dels productes industrials, que creixen molt més ràpidament que els preus dels productes agrícoles i de les matèries primeres que posseeixen els països més pobres. Succeeix, doncs, que la majoria de la població dels països més pobres pateix una doble marginació, en termes de rendes més baixes i de preus més alts.

Lluita contra la pobresa i solidaritat global

8. Una de les vies mestres per construir la pau és una globalització enfocada als interessos de la gran família humana [8]. Tanmateix, per governar la globalització cal una forta *solidaritat global* [9] entre els països rics i els països pobres, com també a l'interior dels propis països, àdhuc els rics. És necessari un «codi ètic comú» [10], les normes del qual no tinguin tan sols un caràcter convencional, sinó que estiguin fonamentades en la llei natural inscrita pel Creador en la consciència de tot ésser humà (cf. *Rm 2,14-15*). És que cadascú de nosaltres no adverteix potser, en el més íntim de la consciència, la crida a fer la pròpia contribució al bé comú i a la pau social? La globalització elimina algunes barreres, però això no significa que no en pugui construir de noves; apropa els pobles, però aquest apropament espacial i temporal no crea per si sol les condicions per a una vertadera comunitat i una pau autèntica. La marginació dels pobles del planeta pot trobar instruments vàlids de rescat en la globalització només si tothom se sent personalment ferit per les injustícies que hi ha al món i per les violacions dels drets humans vinculades amb aquelles. L'Església, que és «signe i instrumento de la unió íntima amb Déu i de la unitat de tot el gènere humà», [11] continuarà oferint la seva contribució per tal que se superin les injustícies i les incomprensions, i s'arribi a construir un món més pacífic i solidari.

9. En l'àmbit del *comerç internacional* i de les *transaccions financeres*, s'apliquen avui processos que permeten integrar positivament les economies, i així contribuir a la millora de les condicions generals; però també hi ha processos en sentit contrari, que divideixen i marginen els pobles, i creen premisses perilloses per a les guerres i els conflictes. Els decennis posteriors a la Segona Guerra Mundial, el comerç internacional de béns i de serveis ha crescut d'una manera extraordinàriament ràpida, amb un dinamisme sense precedents en la història. Gran part del comerç mundial ha involucrat els països de l'antiga industrialització, al qual s'hi ha afegit significativament molts països emergents, que hi han esdevingut rellevants. Hi ha, però, altres països amb rendes baixes, que són encara greument marginats dels fluxos comercials. El seu creixement s'ha vist afectat negativament pel ràpid descens, registrat els últims decennis, dels preus de les matèries primeres, que constitueixen la quasi totalitat de les seves exportacions. En aquests països, la majoria africans, la dependència de les exportacions de productes de primera necessitat continua constituint un potent factor de risc. Voldria aquí renovar una crida perquè tots els països tinguin les mateixes possibilitats d'accés al mercat mundial, evitant-hi exclusions i marginacions.

10. Una reflexió semblant es pot fer pel que fa a les finances, que concerneixen un dels aspectes fonamentals del fenomen de la globalització, gràcies al desenvolupament de l'electrònica i de les polítiques de liberalització dels fluxos de diners entre els diversos països. La funció objectivament més important de les

finances, que és sostenir a llarg termini la possibilitat d'inversió i, per tant, de desenvolupament, es demostra avui més fràgil que mai: experimenta els contracops negatius d'un sistema d'intercanvis financers -a escala nacional i global- basats en una lògica del més curt termini, que cerca l'increment del valor de les activitats financeres i es concentra en la gestió tècnica de les diverses formes de risc. També la crisi recent demostra que l'activitat financera a vegades es mou per lògiques purament autoreferencials sense cap consideració, a llarg termini, del bé comú. La concentració dels objectius dels operadors financers globals en el més curt termini redueix la capacitat de les finances d'acomplir la seva funció de pont entre el present i el futur, per sostenir la creació de noves oportunitats de producció i de treball a llarg termini. Unes finances concentrades a curt i a molt curt termini esdevenen perilloses per a tots, també per als qui cerquen de beneficiar-se'n durant les fases d'eufòria financera [12].

11. De tot això es palesa que la lluita contra la pobresa requereix una cooperació, tant de del punt de vista econòmic com jurídic, que permeti a la comunitat internacional i, en particular, als països pobres, identificar i aplicar solucions coordinades per afrontar els problemes esmentats, realitzant un marc jurídic eficaç per a l'economia. També calen incentius a la creació d'institucions eficients i participades, com també suport per lluitar contra la criminalitat i per promoure una cultura de la legalitat. D'altra banda, no es pot negar que les polítiques marcadament assistencialistes són la causa de molts fracassos en l'ajuda als països pobres. Invertir en la formació de les persones i desenvolupar de manera integrada una cultura específica de la iniciativa sembla que és, actualment, el projecte autèntic a mitjà i a llarg termini. Si bé les activitats econòmiques, per desenvolupar-se, necessiten un context favorable, això no significa que s'hagi de treure l'atenció dels problemes de renda. Si bé s'ha destacat oportunament que l'augment de la renda per càpita no pot constituir de cap manera el fi de l'acció politicoeconòmica, no s'ha d'oblidar, però, que representa un instrument important per assolir l'objectiu de la lluita contra la fam i contra la pobresa absoluta. Des d'aquest punt de vista, s'esvaeix la falsa il·lusió que una política de pura redistribució de la riquesa existent pugui resoldre el problema de manera definitiva. De fet, en una economia moderna, el valor de la riquesa depèn, d'una manera determinant, de la capacitat de crear benefici present i futur. La creació de valor resulta, doncs, un vincle ineludible, que s'ha de tenir en compte si es vol lluitar contra la pobresa material de manera eficaç i duradora.

12. Situar els pobres al primer lloc comporta, en fi, que es reservi un espai adequat per a una *lògica econòmica correcta* per part dels agents del mercat internacional, a una *lògica política correcta* per part dels agents institucionals i a una *lògica participativa correcta* capaç de valoritzar la societat civil local i internacional. Els mateixos organismes internacionals reconeixen avui la preciositat i l'avantatge de les iniciatives econòmiques de la societat civil o de les administracions locals per a la promoció de l'ajuda i de la inclusió a la societat d'aquells segments de la població que sovint es troben sota el llindar de la pobresa extrema i als quals alhora difícilment els arriben les ajudes oficials. La història del desenvolupament econòmic del segle xx ensenya que les bones polítiques de desenvolupament depenen de la responsabilitat dels homes i de la creació de sinergies positives entre els mercats, la societat civil i els estats. En particular, la societat civil assumeix un rol crucial en qualsevol procés de desenvolupament, atès que el desenvolupament és essencialment un fenomen cultural

i la cultura neix i es desenvolupa en els llocs de l'àmbit civil [13].

13. Com va afirmar el meu venerat predecessor Joan Pau II, la globalització «es presenta amb una marcada característica d'ambivalència» [14] i, per tant, és governada amb una saviesa prudent. S'inclou en aquesta forma de saviesa el fet de tenir primerament en compte les exigències dels pobres de la terra, superant l'escàndol de la desproporció existent entre els problemes de la pobresa i les mesures que els homes predisposen per afrontar-les. La desproporció és tant d'ordre cultural i polític, com espiritual i moral. Sovint hom s'atura en les causes superficials i instrumentals de la pobresa, sense arribar a les que es troben al cor humà, com l'avidesa i la curtedat de mires. Els problemes del desenvolupament, de les ajudes i de la cooperació internacional s'afronten potser sense una autèntica implicació de les persones, sinó com a qüestions tècniques, que s'exhaureixen en la predisposició d'estructures, en la implementació d'acords tarifaris, en l'assignació de finançaments anònims. La lluita contra la pobresa necessita, en canvi, d'homes i dones que visquin amb profunditat la fraternitat i siguin capaços d'acompanyar persones, famílies i comunitats en a la cerca d'un autèntic desenvolupament humà.

Conclusió

14. A l'encíclica *Centesimus annus*, Joan Pau II amonestava sobre la necessitat d'«abandonar la mentalitat que considera els pobres -persones i pobles- com un llast i com un fastig que importuna, que pretén consumir tot el que els altres han produït». «Els pobres -escrivia- reclamen el dret de participar en el gaudi dels béns materials i de fer fructificar la seva capacitat de treball, creant així un món més just i més pròsper per a tothom » [15]. Al món global actual, cada vegada és més evident que es construeix la pau només si es garanteix a tothom la possibilitat d'un creixement raonable: les distorsions dels sistemes injustos, de fet, més tard o més d'hora passen factura a tothom. Per tant, només l'estultícia pot induir a construir una casa daurada, envoltada pel desert o la degradació. La globalització per si sola és incapaç de construir la pau i, en molts casos, de fet, crea divisions i conflictes. I més aviat palesa una necessitat: que s'orienti vers un objectiu de profunda solidaritat, que miri al bé de cadascú i de tothom. En aquest sentit, la globalització és vista com una ocasió propícia per realitzar quelcom d'important en la lluita contra la pobresa i per posar a disposició de la justícia i de la pau recursos impensats fins ara.

15. Des de sempre, la doctrina social de l'Església s'ha interessat pels pobres. Als temps de l'encíclica *Rerum novarum* aquests estaven formats sobretot pels treballadors de la nova societat industrial; en el magisteri social de *Pius XI*, de *Pius XII*, de *Joan XXIII*, de *Pau VI* i de *Joan Pau II* s'han il·lustrat noves formes de pobresa a mesura que l'horitzó de la qüestió social s'allargava, fins a assolir dimensions mundials [16]. Aquest allargament de la qüestió social a la globalitat es considera no tan sols com una extensió quantitativa, sinó també com un aprofundiment qualitatiu sobre l'home i les necessitats de la família humana. Per això, l'Església, alhora que segueix amb atenció els fenòmens actuals de la globalització i la seva incidència en les pobres humanes, indica els nous aspectes de la qüestió social, no tan sols en extensió, sinó també en profunditat, en la mesura que concerneixen la identitat de l'home i la seva relació amb Déu. Són principis de doctrina social que tendeixen a aclarir els nexes entre la pobresa i la globalització, i a orientar l'acció vers la construcció de la pau. Entre aquests principis, és bo

recordar aquí, de manera particular, l'«amor preferencial pels pobres» [17], a la llum de la primacia de la caritat, testimoniada per tota la tradició cristiana, començant per la de l'Església dels orígens (cf. [Ac 4,32-36](#); [1Co 16,1](#); [2 Cor 8-9](#); [Ga 2,10](#)).

«Que cadascú faci la part que li correspon i no vacil·li», escrivia l'any 1891 Lleó XIII, i afegia: «Quant a l'Església, aquesta no ha de deixar de fer mai i de cap manera la seva obra» [18]. Aquesta consciència acompanya també avui l'acció de l'Església envers els pobres, en els quals veu Crist [19], i sent ressonar constantment al seu cor el mandat del Príncep de la Pau als apòstols: «*Vos date illis manducare* - Doneu-los menjar vosaltres mateixos» ([Lc 9,13](#)). Fidel a aquesta invitació del seu Senyor, la comunitat cristiana no deixarà, doncs, d'assegurar a tota la família humana el propi sosteniment en les accions de solidaritat creativa, no tan sols per donar més del necessari, sinó sobretot per canviar «els estils de vida, els models de producció i de consum, les estructures consolidades de poder que avui regeixen les societats» [20].

Així doncs, a tot deixeble de Crist, com també a tota persona de bona voluntat, adreço, a l'inici d'aquest un nou any, una càlida invitació a allargar el cor vers les necessitats dels pobres i a fer tot el que sigui concretament possible per venir a socórrer-los. De fet, continua essent ben cert l'axioma segons el qual «combatre la pobresa és construir la pau».

El Vaticà, 8 de desembre de 2008

BENET PP. XVI

[1] [Missatge per la Jornada Mundial de la Pau](#), 1.

[2] Pau VI, carta enc. [Populorum progressio](#), 19.

[3] Joan Pau II, carta enc. [Sollicitudo rei socialis](#), 28.

[4] Joan Pau II, carta enc. [Centesimus annus](#), 38.

[5] Cf. Pau VI, carta enc. [Populorum progressio](#), 37; Joan Pau II, carta enc. [Sollicitudo rei socialis](#), 25.

[6] Benet XVI, [Carta al cardenal Renato Raffaele Martino en ocasió del Seminari internacional organitzat pel Consell Pontifici de la Justícia i de la Pau sobre el tema «Desarmament, desenvolupament i pau. Perspectives per un desarmament integral», 10 d'abril de 2008: L'Osservatore Romano](#), 13.4.2008, p. 8.

[7] Carta enc. [Populorum progressio](#), 87.

[8] Cf. Joan Pau II, carta enc. [Centesimus annus](#), 58.

[9] Cf. Joan Pau II, [Discurs a l'Audiència a les Acli, 27 abril de 2002](#), 4: *Ensenyaments de Joan Pau II*, XXV, 1 [2002], 637.

[10] Joan Pau II, [Discurs a l'Assemblea Plenària de l'Acadèmia Pontifícia de les Ciències Socials, 27 d'abril de 2001](#), 4: *Ensenyaments de Joan Pau II*, XXIV, 1 [2001], 802.

[11] Conc. Ecum. Vat. II, const. dogm. [Lumen gentium](#), 1.

[12] Cf. Consell Pontifici de la Justícia i de la Pau, [Compendi de la doctrina social de la Església](#), 368.

[13] Cf. *ibid.*, 356.

[14] [Discurs a l'Audiència a dirigents de sindicats de treballadors i de grans empreses, 2 de maig de 2000](#), 3: *Ensenyaments de Joan Pau II*, XXIII, 1 [2000], 726.

[15] N. 28.

[16] Cf. Pau VI, carta enc. [Populorum progressio](#), 3.

[17] Joan Pau II, carta enc. [Sollicitudo rei socialis](#), 42; cf. ídem, carta enc. [Centesimus annus](#), 57.

[18] Carta enc. [Rerum novarum](#), 45.

[19] Cf. Joan Pau II, carta enc. [Centesimus annus](#), 58.

[20] *Ibid.*